

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/312173080>

Debora por Juda Haim Perahia – una novela sionista?

Chapter · January 2012

CITATIONS

0

READS

27

1 author:

[Susy Gruss](#)

Bar Ilan University

14 PUBLICATIONS 3 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

BIBLIOTECA DIGITAL DEL CIDICSEF

Susy Gruss

Débora por Juda Haim Perahíá – una Novela Sionista?

Introducción

Si bien el género de la narrativa de autor ha sido rastreado y los repertorios bibliográficos nos informan de la existencia de más de quinientos títulos, sólo muy pocas creaciones están al alcance del lector [Romero (1992): 221–263; 1993; Díaz-Mas (1993): 170–174; Barquín (1997): 9–15; Romeu (2001): 9–19; Asenjo (2008): 357, 373–379]. A continuación, publicaremos y analizaremos el texto de una novela escrita en aljamía en 1913. La novela *Débora* fue escrita por Juda Haim Perahíá (1886–1970), novelista, poeta, periodista y dirigente comunitario de Xanti, Grecia, personalidad pública y literaria sobre la cual estoy escribiendo mi tesis doctoral. Su publicación aportará, modestamente, a engrosar el corpus de la novela escrita en judeoespañol en su último período de creación en lengua viva.

El texto

Débora es la primer novela publicada por el autor en Cavala en el año 1913.

En la portada de la publicación podemos leer:

Yehudá Haim Perahíá
Cavala
Débora
novela por Haben Yehudá

Se trata de una publicación en caracteres tipográficos raší de 16 páginas impresa en los talleres de la *Agudat Or Šión* de Cavala, Grecia. La Biblioteca Nacional de Jerusalén y la biblioteca del Instituto Ben-Zvi cuentan con respectivas copias.¹

Débora es la única novela de Perahiá publicada en caracteres raší que se conserva hoy día. Los manuscritos de sus otras novelas fueron mecanografiados en caracteres latinos por el mismo Perahiá y dispersos entre amigos y parientes después del Holocausto, con el fin de ser publicados.²

Itzhak Ben Rubí, correligionario de Perahiá y director-jefe del semanario en lengua judeoespañola *El Tiempo* de Tel Aviv, publicó en 1958 en caracteres tipográficos latinos la primera parte de la novela *Bimba* [Perahiá (1911)] prometiendo, sin cumplir su palabra, la futura publicación de su segunda parte – *Recodros de la vida Djoudia del viejo Salonique* [Perahiá, (1930)].

Nos consta que existió otra publicación en caracteres raši, la novela *El último esfuerzo*, publicada por el ente literario *Asionit*, órgano de la *Agudat Or Šión* de Cavala en 1914. Hoy contamos sólo con su manuscrito en caracteres latinos.

La novela *Débora* es mencionada por Michael Molho en su libro *Essai d'une monographie sur la famille Perahia a Thessaloniki*, [Molho (1938)] publicado por encargo y subvención de los hermanos Judá y Šem-Tov Perahiá en Salónica en 1938. En su libro *Literatura sefardita de Oriente* [Molho (1950)] Molho ignora por completo la actividad literaria de Perahiá.

Elena Romero clasifica a *Débora* como novela original en judeo-español [Romero (1992): 243].

- 1 El ejemplar encuadernado en la Biblioteca Ben-Zvi, está clasificado bajo la signatura Lamed 1019.
- 2 Biblioteca Ben-Zvi, Archivo Perahiá, caja N° 17; carpeta manuscritos reservados N° 1853. Itzhak Jack Levy cuenta con una colección donada por los familiares de Perahiá en los Estados Unidos.

Paradójicamente Perahiá no la incluye en las listas denominadas «otros ovragés del mismo autor» que preceden cada uno de los cuadernillos que Perahiá hiciera con los manuscritos de sus obras.

El género

Débora presenta rasgos comunes a otras novelas sefardíes en el mundo judeoespañol oriental: es una novela corta, escrita en aljamia y de temática judía; es de destacar que no se trata de una traducción ni de una adaptación sino de una obra original. La definición fundamental de «nouvelle» es la representación de un acontecimiento, en el cual los personajes y la trama gozan de un tratamiento reducido. Las largas digresiones y descripciones propias de la novela desaparecen en la novela corta, así como los exhaustivos análisis psicológicos de los personajes.

En la novela *Débora* la acción, el tiempo y el espacio, aparecen de una forma condensada; el ritmo se va acelerando en el desarrollo de la trama.

Perahiá optó para su primera novela por un título de tipo nominal – *Débora*, referido a la protagonista. Perahiá utilizó títulos nominales para gran parte de sus novelas inéditas (Biniamin Venezia, Asiménia, Azriel Saporta, etc.) y de sus poemas (Nordau, Wolfson, Haimico etc.).

Precede a la novela una dedicatoria y un prefacio:

Dedicada a mi amigo
Šemuel Mordehai Ovadiá
Y a los fundadores de la
Agudat Or Šión

En el prefacio se distinguen dos tiempos – uno anterior a la fundación de la organización sionista, donde se perfilan ciertas discrepancias entre los dirigentes, y el presente – unificados en el optimismo nacionalista y de claros objetivos.

Mi querido Šemuel:

Te acodras antes de la fundación de nuestra societa la discusión orañoza tenida entre nosotros dos? El saludo nacional: šalom y la lingua hebrea eran las cavsas de nuestro debate. (p. 3)

Francamente yo no te puedo reconocer, muchas veces me demando si sos el meŝmo de estonces. Cualque cosa dubo pasarse en tu esere interior, porque me expandieras la mano saludándome con nuestro precioso *šalom* y encorajándome a metermos junto ala obra y despertar en nuestros correligionarios el sentimiento nacional. (p. 3)

El tono del prefacio delata la intención proselitista de la novela.

Enjuntos caminimos, enjuntos lasdrimos; a nosotros dos mos aŝuntimos unos bravos mancebos, viejos partisanos del ideal šionisto y farvenimos así a fundar nuestro amado «Or Šión». (p. 4)

[...] nosotros fundimos la societa por este ideal y debemos velar a su prosperamiento. Nada no va pueidir detenermos siendo el šionismo es una obra sublime ala cuala todo jidió debe adirar por la salvación de nuestro desgraciado pueblo ...

Difusión

El modo de difusión de la novela fue similar al de otras publicaciones sefardies [Romero (1992): 225–228; Asenjo (2008: 374)]; *Débora* fue publicada como folletín del periódico de la asociación sionista *Agudat Or Šión* siendo su espectro, al parecer, bastante reducido.

La publicación conservada en el Instituto Ben-Zvi es de tapa dura. El archivo personal de Perahía y gran parte de su biblioteca personal fueron donados al Instituto Ben-Zvi por el mismo Perahía; no queda claro si la encuadernación del ejemplar existente es la original o si se trata de una reencuadernación posterior.

El entorno histórico de la publicación

El contexto sociocultural y político de la sociedad sefardí en el tiempo de la publicación de *Débora* [Perahiá (1913)] es un torbellino; sea por tensiones internas de la comunidad: la emancipación, la rivalidad entre tradicionalistas y progresistas, los esfuerzos de los grupos políticos – integracionistas, socialistas y sionistas por ganarse la simpatía de las masas; o por el cambio de la soberanía nacional, la dramática caída del Imperio Otomano y las implicancias del decisivo traspaso del sistema decadente otomano al gobierno heleno [Benbasa, (1996)].

En la novela *Débora* se plantean algunos de los problemas con los cuales el judaísmo mundial y el sefardí en particular, debieron enfrentarse – la asimilación del individuo judío al mundo gentil y la solución nacional.

El argumento

El argumento de la novela es complicado, casi inverosímil, politizado y de tendencia moralizante. Por medio de la obra, Perahiá apunta hacia la recuperación de la conciencia judía por parte de los elementos secularizados de la comunidad y hacia un renacimiento nacionalista.

La joven Débora es una muchacha como tantas otras muchachas judeoespañolas modernas del Imperio Otomano de fines del siglo XIX: de buena alcurnia, ilustrada y liberal.

Su padre, fiel a los ideales de la ilustración judía europea asume con culpa el hecho de haber educado a su hija en la misión católica, alejándola así de las tradiciones y de las leyes judías.

Las ideas del incipiente sionismo político, personalizadas en la imagen de Šaúl el «ferviente nacionalista» (Perahiá, *Débora*, p. 9) conquistan y redimen al padre, quien se aboca por entero al movimiento enfrentándose intelectualmente con su hija. Las noticias sobre el pogrom de Kishinev provocan en Débora un cambio radical en su postura ideológica. La joven adoptará la solución nacional y a su fundador, el carismático Theodor Herzl, como su guía espiritual.

A partir de su dramática decisión, se convertirá en una activista combatiente del movimiento enrolando en sus filas «jóvenes almas perdidas» y creando fondos financieros para la reconstrucción de la patria ancestral.

La súbita muerte de Herzl genera un reacomodamiento en el seno del movimiento y otro en el ámbito personal – Débora y Šaúl contraen matrimonio y materializan su sueño sionista allegándose durante su luna de miel, a las costas de Palestina.

Los personajes

A continuación trataremos de analizar las diferentes formas como el autor ha de introducirse en los personajes de este breve relato haciéndolos su portavoz. Veremos cuáles son las características esenciales que procuran vida a los personajes de la ficción, así como las funciones que desempeñan en el discurso narrativo.

Débora

Como en el caso de otros héroes que surgen en la literatura moderna, Débora es un ser que está a la búsqueda de su identidad; esa identidad, ya sea sexual, nacional o profesional, es la gran carencia que debe solucionar.

El discurso expositivo que elige Perahiá es de estructura descriptiva:

Elegante, no amando que los lusus y sus placeres Débora, hija de una noble familia judía, había ya escapado sus estudios al colegio de las soeres.

Como bien se entiende, nada en ella hacía ver que era hija judía.

La instrucción recibida en las escuelas congreganistas hacen amar más mucho a Jesu que a Mošé. (p. 6)

Perahiá utiliza la exposición para transmitir su crítica al sistema educacional e institucional de la comunidad judía. Acusa a la intelectualidad y a los dirigentes de negligencia e indiferencia.

Un evento histórico desata en la muchacha conflictos internos que tienen que ver con la consolidación de su propia identidad.

El espíritu de la jovena Débora estaba ecitando cuando ensúpito vido la triste novedad de los progromes de Kišenev en Rusia; su corazón ahora batía; ella dubiaba, se demandaba, si ella, hija de un jidió debía adoloriarse de las sufrienzas de sus hermanos. (p. 8–9)

La rebelión generacional irrumpe en una demanda hacia el padre, quien asume la responsabilidad y la culpa de haberle vedado sus raíces:

Fué un fuerte pleito intestino; ella estaba romjándose por este sentimiento; ella que no se conocía si era decendiente de este glorioso pueblo, se arrabiaba agora contra su padre que la tuvo encerrada mientres su chiqués en las escuelas antijudías. (p. 9)

La transformación de la niña es vertiginosa, casi mágica; un sólo paso dista entre la incertidumbre y la claridad:

Nada de preçiso en su meollo; tantas ideas la asiladaban que no podía pronunciarse por ninguna cosa. (p. 9)

Su corazón parecía agora reposarse; ella sentía una sorta de contentés interiora como un bálsamo a una grande yaga; ella lloraba; las ideas se le habían aclarado; ella había topado el remedio. (p. 10)

El movimiento político moderno suplanta, de alguna manera, las ambiciones mesiánicas del pueblo, convirtiendo al líder en un nuevo redentor.³

Su resolución era tomada. Ella devenía la más ardiente partisana del movimiento de Heršel. Ella substituía el amor de J̄esu que le habían inculcado en la escola el amor por Heršel, el fundador de este movimiento nacional, que lleva como nombre šionismo. (p. 10)

A partir de este momento, todo ella es acción y producción:

3 La mención que el autor hace de Mošé y de J̄esu en el texto no es casual.

...se declaró pronta a llevar el combate, propagandar con todas sus fuerzas y haċer aderar a todos sus concivdadanos ĵidiós al movimiento. (p. 11)

Cale enraigar en el corazón de todo ĵudío el sentimiento nacional... cale tener nuestro terreno onde laborar y haċer ver al mundo entero la labor del ĵidío. (p. 12)

La societá ŝionista fue definitivamente fundada; Débora y Šaúl devinieron los presidentes efectivos. (p. 12)

En una letra llena de entušiasmo delirante, Débora anunciaba a Teodor Heršel la fundación de una sucursala en su ciudad, la extensión que había tomado y el projeto por la merquida de terrenos. (p. 13)

Ala novedad de la muerte de Heršel Débora quedó como apercantada. Ella non lo quería creer, ma ala fin dubo venir ala realitá... (p. 14)

Los sucesores de Heršel tomaron en consideración el projeto de Débora; ellos venían en efeto de instituir un fondo por la creación de una imensa šará que llevara el nombre del fundador del ŝionismo. (p. 15)

La asociación directa que entabla el autor entre el nombre de la heroína y el personaje bíblico de la profetisa Débora (Jueces 4) enfatiza la imagen combatiente del ideal de la nueva mujer nacional judía.

Será el padre de Débora, Biniamin, aquel que vocalice las aspiraciones del autor respecto a la función de la mujer judía moderna. La fórmula de bendición realza, justamente, los valores tradicionales adjudicados a la mujer judía – la fidelidad y la honra.

Seas bendicha entre las mujeres, decía Biniamin, mi corazón llora de alegría; tú rendites glorioso el nombre de tu padre; relevates la diñedad judía, hiċites resalir la valor de las hijas de Israel. (p. 16)

Theodor Herzl

La imagen de Theodor Herzl se perfila casi mítica – surge de la nada, se engrandece y en su trágica desaparición, deja un vacío comparable al dejado por Mošé Rabenu.

Teodor Heršel se había revelado con su energíá de fierro. Él expandía su movimiento en el mundo entero. Sus sistem era único en su género. (p. 10)

El fundador del šionismo. Contemplado, admirado de todos los que le conocieron... (p. 13)

Eg un segundo Mošé, Mošé llevó los jidiós fina una cierta distincia de la Palestina, y él no entró. Heršel también mos mostró el camino ma él no pudo caminar mucho adelante. (p. 14)

Al igual que Yosef, que hizo jurar a sus hijos que lo enterrarían en la tierra de sus padres cuando ellos regresaran a Canaan, así Herzl pronuncia su deseo de repatriar sus restos:

Él rindió su último riflo después de haber hecho jurar a su hijo y su amigos que después de su muerte y con el retorno de los jidiós en Palestina su güesos sean transportados en Ereš Israel. (p. 14)

Herzl reúne en sí las cualidades del líder supremo: en el texto cumple la función de patriarca (Yosef), de libertador (Mošé) y también de profeta y visionario:

Los jidiós, decía él, temprano o tadre van a tornar a sus patria. Ma yo no lo vo a ver. A mis funerales no quiero ni coronas ni discorsos. Funerales imponentes y monumentos no se hacen en el galut. (p. 14)

Biniamin

Biniamim, el padre, se maneja en un mundo puramente varonil: él es el responsable único de la educación de su hija; sus amigos lo consuelan en su desesperación pero siguen indiferentes al peligro desatado por el «francamiento». La aparición de un desconocido, Šaúl, sirve para reintegrarlo a la senda nacional convirtiéndose, en un futuro cercano, en su yerno.

Su padre Biniamin, un buen jidió, no se dudaba ni menos de la culpabilidad que peégaba sobre él, de haber elevado su hija altramamente de lo que debía de haéer; le parecía que agora todo se debe de franquear, calía asolutamente abandonado los úsos viejos y adoptado la manera de vivir de las otras naciones: y él, basándose sobre ésto, envió su hija como interna a la escola de las søeres (p. 6–7)

El descontrol del padre sobre su hija adolescente es producto del abandono paulatino de los valores del judaísmo y del proceso de secularización de la intelectualidad judía. La culpa de Biniamim se genera cuando reconoce que la educación de su hija en la escuela de la misión traspasó los límites de las tendencias laicas a que él aspiraba, conduciéndola hacia la asimilación.

Sólo después que su hija había tomado el diplom y tornado a su casa, él se apercibió algo que en sus úsos que él praticaba poco mucho, según había visto de la casa de su padre, ella Débora hacía la indiferente y meésimo había empezado a burlarse. (p. 7)

La escena melodramática de la «vuelta del hijo pródigo» se convierte en una reconciliación lacrimógena.

Con las lágrimas en los ojos, Biniamin la abrazó. ¡Mi hija! Malgrado que yo no híce nada por tí traer en este camino, tú de tí meésima fuites inspirada. ¡Sos una deña hija de Israel! Y quien me diense verte preto seguyida de muchas otras, por el bien de nuestra deésgraciada nación. (p. 11)

Mi padre, respondió Débora, no te atristes por lo que no hícites nada en mi chiqués. Es culpable sólo el estado de coásas onde vivimos. (p. 11)

Šaúl

El personaje de Šaúl es de poca consistencia; él es el comodín de la novela.

Pujante y práctico, encamina al padre, entabla las bases del movimiento sionista local, agita a las masas y conquista a la muchacha.

Las incursiones en el texto son mínimas y no tienen voz propia. Šaúl aparecerá siempre junto a Biniamin o junto a Débora.

Los dos se dieron bien presto a conocer; en pocas palabras ellos se entendieron, y convinieron que debían laborar junto a despertar los correligionarios de sus esfueños y crear el movimiento nacional indispensable a la existencia de la nación judía. (p. 8)

Šaúl, el ferviente nacionalista, había parvenido a conculstar los corazones de todos cuantos mancebos; Biniamim había hecho de meśmo. (p. 9)

Con mucha alegría Biniamim y Šaúl apretaron las manos de la muchacha. Ellos no esperaban tanta ardor, tanto entusiasmo de una joveña hija. (p. 11)

En sus relaciones con Šaúl una cierta simpatía la atiraba verso él; este último, remarcando las cualidades de Débora, demandó su mano a Biniamim, el consentimiento del cual non fue del todo refuśado. (p. 15)

Aspectos historiográficos de la novela

La novela ofrece, amén del fondo histórico – el surgimiento del movimiento sionista, los congresos sionistas, la muerte de Herzl, la situación de los judíos en las comunidades de europa oriental, etc. una cantidad no despreciable de informacion sobre el mundo sefardí de las comunidades de Oriente.

En el plano de la educación, se manifiesta ampliamente sobre las tendencias que apuntan a la occidentalización y a lo laico, sin obviar las críticas al sistema. También hace referencia a la inminente educación de la mujer en un mundo moderno. Frente a la carencia de instituciones educacionales judías apropiadas los padres concientizados a «la franca» se ven obligados a optar por la alternativa educacional de la misión.

...le parecía que ahora todo se debe de franquear, calía asolutamente abandonado los úsos viejos y adoptado la manera de vivir de las otras naciones. (p. 6)

Mientras los 6 [seis] años que su hija estuvo estudiando, nunca él se dió la pena de controlar su enseñamiento – del resto la indiferencia entre todos los jidiós de la ciudad reinaba en maestra. (p. 7)

En lo social, distinguimos la adhesión y la incorporación de miembros del sexo femenino a las actividades de los centros políticos.

Gracias a sus propaganda activa ellos hicieron adirar al partido casi todos sus correliõionarios, hombres y mujeres. (p. 13)

Respecto a las actividades socio-culturales rescatamos un interés por la lectura de periódicos, un activo proselitismo y la existencia de reuniones de consolidación ideológica. Podemos también, a través del texto, tener una idea sobre el poder económico de dichas asociaciones.

Ella se metía a estudiar, la partida de los jurnales concernando los jidiós era meldado con mucha aviditá. (p. 9)

Y una chica asamblea fue tenida en su casa propio onde después de discusión por o contra una societá judía nació. (p. 9–10)

Un fondo godro, bien godro se había ya ajustado por mandarlo al fundador, testimoniándole así que todo el pueblo está con él y que semejantes fondos debían ser recogidos de todas las ciudades del mundo onde hay jidiós, y constituir así un grande capital en vista de la merquida de grandes espandiduras de terrenos en la tierra de nuestros padres. (p. 13)

Se desprende del texto una imagen de auto-estima alta y una amplia conciencia de solidaridad con el judaísmo universal.

Él se procuraba jurnales jidiós y las sufrienzas del pueblo jidió que atrás tiempo a él meśmo no le tocaban y que él meldaba a alta voz

comentándolas igualmente, empezaron a tener un efeto salutario. (p. 8)

En nuestro lugar, no teniendo nada a sufrir por nuestra cualitá de jidió, las sufrienzas de nuestros hermanos de otros lugares no mos tocan. (p. 11–12)

La lengua

Desde el punto de vista lingüístico la novela *Débora* responde al judeoespañol oriental tardío de la región balcánica. Se percibe una fuerte influencia del catellano, posiblemente producto de las tendencias de rehispanización de la lengua de la época (Altabé 1996: 135–136). Igualmente los préstamos del francés y del italiano son numerosos. La presencia de palabras turcas es casi nula; no así las inclusiones de vocablos y de frases en hebreo. Esto último se debe a las tendencias ideológicas y a los objetivos del texto – el retorno a las raíces del judaísmo y el renacimiento del idioma nacional.

A continuación veremos algunos rasgos lingüísticos:

1. Fonética

- a) la vocalización según la fonética francesa o italiana:
Diplom, societá, la escola de la sœres, colegio, difiçile
- b) propensión a la metástasis:
nuestra chicas fuerzas se rompían **delantre** esta imensa peña (p. 4)
un fondo **godro**, bien **godro** (p. 13)
Los jidiós...temprano o **tadre**, van a tornar a sus patria (p. 14)
- c) diptongación por exceso:
ella dubiaba (p. 9)
- d) ausencia de diptongación:
la escola de las sœres (p. 7)

2. Nivel gramatical

Morfosintaxis nominal y pronominal

- a) el posesivo plural:
gracias a **sus** elocuencia, gracias a **sus** propaganda (p. 12)
Los **jidíós**van a tornar a **sus** patria (p. 14)
- b) la repetición del sujeto implícito:
Nunca **él se** dió la pena de controlar **su** enseñamiento (p. 7)
...**él se** apercibió algo que en **sus** úsos...(p. 7)
- c) falta de correspondencia entre el género del artículo, definido o indefinido, y el sustantivo:
arecoğendo en **un mano** bien unido todos los miembros (p. 12)
hiçites resalir **la valor** de las hijas (p. 16)
- d) los pronombres de la 1ª persona, intercala **mos**, **moşotros** y **noşotros** entre **noşotros** dos (p. 3)
las sufrienças de **nuestros** hermanos de otros lugares no **mos** tocan (p. 11)

Morfosintaxis verbal

- a) el uso arcaico del pretérito en la segunda persona plural:
los progromes que **organizateş** contra moşotros (p. 12)
- b) el uso del modo imperfecto en oraciones condicionales (galicismo):
...**si** ella, hija de un jidió, **debía** adoloriarse de las sufrienças (p. 9)
- c) la partícula **a** antes del verbo:
Yehoşúa se **alevantó** después (p. 14)
una cierta simpatía lo **atiraba** verso él (p. 15)
- d) el uso del gerundio:
Ma la indiferencia **prevaliendo** la conversación (p. 7)
en nuestro lugar, no **tuyendo** nada a sufrir por nuestra cualitá de jidió (p. 11)
- e) verbos compuestos:
Biniamin **se había picado** (p. 7)
- f) el uso de las preposiciones o su omisión:
de haber elevado su hija altamente (p. 6)

3. El léxico

- a) Préstamos del español. Se destaca una preferencia por términos en castellano moderno, que suplantando los tradicionales en judeoespañol: pensamientos (penserios), estudiar (elevar, meldar), muchacha (manseva)
- b) Préstamos del italiano:
colegio de las sœres (p. 6); los dos se dieron bien presto a conocer (p. 8); la carga difiçile (p. 8); el esprito de la jœvena (p. 8); ella sentía una sorta de contentés (p. 10); la nueva societá (p. 11)
- c) Préstamos del francés:
en tu esere interior (p. 3); la escola de las sœres (p. 7); tomado el diplom (p. 7)
- d) Préstamos del portugués:
agora (p. 6)
- e) Préstamos del hebreo
 1. Los nombres propios son bíblicos y típicamente judíos. Aparecen en su forma original hebrea y no según el uso del lugar o su paralelo gentil.
Débora, Biniamin, Šaúl, Mošé, Yehošúa.
 2. las palabras y frases en hebreo provienen del campo semántico referente al sionismo:
el saludo nacional Šalom (p. 3)
Todos los jidiós ricos y probes debían aderar en pagando un *šequel* al año (p. 10).⁴
Sus güesos serán transportados en *Ereš Israel* (p. 14)
Funerales y monumentos no se hacen en el *galut* (p. 14)
El Salmo 137: 5 *Im ešcajej Yerušalayim tišcaj imin'i*
(Si me olvido de ti, oh Jerusalén, que mi mano derecha olvide su destreza) aparece en dos oportunidades en el texto, 1) en los funerales de Herzl (p. 14) y 2) como fórmula final de la novela (p. 16).

4 Archivo Perahiá, caja N° 12. El valor de un *šequel* en 1925 equivale a 10 dracmas. Solicitada firmada por David Florentin para la recaudación de fondos del 14° Congrso Sionista Mundial (15/8/1925).

Conclusiones

Débora es una novela original escrita en judeoespañol de temática judía y de ambiente sefardí.

Éstos cuatro requisitos la hacen digna de ser analizada y publicada.

Bibliografía citada

- Asenjo, Rosa, «Narrativa patrimonial y de autor». *Sefardíes: Literatura y lengua de una nación dispersa*, 2008: 355–395.
- Barquín, Amelia, *Edición y estudio de doce novelas aljamiadas sefardíes de principios del siglo XX*, Serie tesis doctoral, Universidad del País Vasco, 1997.
- Benbasa, Ester, 1920-1908 היהדות העות'מנית בין התמערבות לציונות, Jerusalén, 1996.
- Ben Rubí, Itzhak (ed), «El Tiempo: semanal independiente político y literario». Tel Aviv, 1950–1967.
- Díaz-Mas, Paloma, *Los Sefardíes. Historia, lengua y cultura*. Barcelona, 1993.
- Molho, Michael, *Essai d'une monographie sur la famille Perahia à Thessaloniki*. Salónica, 1938.
- , *Literatura sefardita de Oriente*. Barcelona-Madrid, 1950.
- Perahiá, Judá Haím, *Débora*. Cavala, 1913.
- , *Bimba*. Salónica, 1911 (m.s)
- , *Bimba*. Tel Aviv, 1957–1958.
- , *Recodros de la vida Djoudia del viejo Salonique*. Xanthie. 1930 (m.s).
- Romero, Elena, *La creación literaria en lengua sefardí*. Madrid, 1992.
- , «Nuevos aspectos de la narrativa judeoespañola». Lorenzo Sanz, 1993, vol.III: 173–194.
- Romeu, Pilar, *Los dos mellizos. Novela en lengua sefardí*. Barcelona, 2001.

מאנו אה בנימין, איל קונסינטימיינטו דיל קואל נון פ'ואי דיל טודו ריפ'ואדו.
איל מואיב'ו פאר פ'ואי פאקאר קו לונה די מיייל אין פאליסטינה, אדמיראר לאס
אוב'ראס דיל זיוניסמו אי לה טירה גלוריוזה די נואיסטרוס פאדריס. "קיאס [16]
זינדיג'ה אינטרי לאס מוז'יריס, דיזיאה בנימין. מי קוראסון לייורה די אליגריאה.
טו רינדיטס גלוריוזו איל נומברי די טו פאדרי. ריליז'אטיס לה דינידאד ג'דיאה.
איזיטיס ריקאליר לה ז'אלור די לאס איז'אס די ישראל". דיזאמי איר קון ז'וזטרוס
ריפואר, איל ריסטו די מי זידה אין לה טיירה קי אנטיס פוקו טיימפו מוזטרוס
דיסקונקוויטמוס, מה קי אווי ריזינימוס די נואיסטרוס לייורס אי יוראמוס
מואיסטראס טייראס קומו לוס פרימירוס גידיוס ייז'אדוס אין קאטיז'יריו אי קי
גריטאז'אן: אס אשכנח ירושלים תשכח ימיני!

פ'ין

אין אונה ליטרה ליינה די אינטוויקסמו דיליראנטי, דבורה אונקוויאצ'ה אה טיאלדור היראיל לה פונדאקאיון די אונה סוקוראאלה אין סו קיז'דאל; לה איקסטאנקאיון קי אזיאה טומאלדו, אי סו פרוזיטו פור לה מירקידה די טורינוס. דיזגראסאקייאלאמינטי לה ליטרה נון פארצינו אין מאנס דיל פונדאלדור דיל זיוניזמו. קונטימפלאלדו, אלמיראלדו די טודוס לוס קי לי קונקווייון, איל רינגיוו סו אולטימו ריפ'לו דיספואיס די אזיר איג'ו ג'וראל אה סו איג'ו אי סו אמיוגס קי דיספואיס די סו [14] מואירטי אי קון איל ריטורנו די לוס גידיווס אין פאליקטינה סוס גואיסוס-קאלן טראנספארטאלדוס אין ארץ ישראל. לוס גידיווס, דיזיאה איל, טימפראנו או טאלדי ז'אלן אה טורנאל אה סוס פאטריה. מה יו נו לו ז'ו ז'יר. אה מיס פיוניראליס נו קיירי ני קורנאלס ני דיסקורסוס. פיוניראליס אימפוניטיס אי מונומינטוס נו קי אזין אין איל גלות.

סוס אמיוגס אי סוס אלמיראלדוים מאנטווייון סוס אינקומינדאנסאס. קואנדו לו אז'אשארון אה לה פילייה איליווס, קון לאס לאגרימאס אין לוס אונז'ס, נו פרונונסאקייארון קי איקטוס זיירצ'וס; "אס אשכחך ירושלים תשכח ימיני".

אלה נוצידאל די לה מואירטי די היראיל דבורה קידו קומו אפיקאנטאלה. אילייה נון לו קיריאה קריאיר, מה אלה פין דוב'ו זיגיר אלה ריאלטיה; איג און סוגנדו משה, איקאלאמו אילייה, משה לייב'ו אה לוס גידיווס פינה אונה קיירטה דיסטינקייה די לה פאליקטינה, אי איל נו אינטרו. היראיל טאמציין מוס מוסטרו איל קאמינו, מה איל נו פודו קאמינאל מוג'ו אדילאנטרי. יהושע קי אליז'אנטו דיספואיס די משה אי אקומפליאו סו אונז'רה, אי היראיל טאמציין [15] ז'ה טיגיר סו סוקסיסור.

סו ליטרה פורטאנטו נו אזיאה קידאלדו סין איפיטו. לוס סוקסיסוריס די היראיל טומאלדו אין קונסידיראקאיון איל פרוזיטו די דבורה; איליווס זיגיאאלן און איפיטו די אינסטיטואיר און פונדו פור לה קריאקאיון די אונה אימינסה שארה, קינליז'ארה איל נומצרי דיל פונדאלדור דיל זיוניזמו. איל פונדו נאסיונאל אי לה שארה היראיל, טודו איקטו ריפונדיאה אה לוס דיזיאלס די דבורה.

סו טאריאה פור היי לי פאריסאה אלקאנסאלה. אילייה איקטאצ'ה זיוו קונטינטי די סו אונז'רה. אין סוס רילאקאיונים קון שאל אונה קיירטה קימפאטיאה לה אטיראל'ה זיכרסו איל. איקטו אולטימו, רימארקאנדו לאס קואלידאדיס די דבורה, דימאלדו סו

איליוון נא איספיראצ'אן טאנטא ארדור, טאנטא אינטוויאסאמא, די אונא ג'יז'ינא איז'ה. קאן לאגרימאס אין לוס ארז'יס, צנימין לה אצראסן. מי איז'ה! מאלגראדו קי יא נא איז'ה נאדא פאר טי טראג'יר אין איסטי קאמינא, טא די טי מיזמה פ'ואיטיס איספיראדא. סא אונא דינייה איז'ה די ישרא'ל! אי קיין מי דיינסי צירטי פריסטו קיגואידא די מוג'אס ארטראס, פאר איל ציין די נואיסטרא דיזגראסטיאדא נאסיוון. מי פאדרי, ריספונדיו דצורה, נא טי אטריסטיס פאר לו קי איז'טיס נאדא אין מי ג'יקיס. אים קולפאצ'לי סא איל איסטאדו די קואסא אונדי ציז'מוס. אין נואיסטרו לוגאר, נא טיז'ינגדו נאדא אה סופ'יר פאר נואיסטרא קואליטה די ג'ידיו, לאס סופ'ריאנסאס די נואיסטרוס אירמאנס די אטרוס לוגאריס נא מוס [12] טוקאן. אי ציין! אים אה איסטו קי קאלי רימדיאר. קאלי אינראאיגאר אין איל קוראסאן די טודו ג'ידיו איל סינטימיינטו נאסיונאל. קאלי איליז'ארמאס אנס, קאלי טיניר נואיסטרו טיניר אונדי לאצ'ירא אי אזיר ציר אל מונדו אינטייר לה צ'אלור דיל ג'ידיו. אי אה איסטוס פואיז'אס, קי איוי מוס מאלטראטאן אי מוס מינספריסיואן, לים צ'אמוס אה דיזיר איסטונסיס קואנדו אלקאנסארימאס, לאס סופ'ריאנסאס אי לוס פרורומיס קי אורגאניזאצ'אס קונטרא מוזטרוס, נא צ'אלאן אטרו קי פארה אורגאניזארימאס מאס אין נואיסטרא איז'ה; אקלייה די אובטיניר נואיסטרא אינטייר אינדיפנדנסייה, אריקואנדו אין און מאנו ציין אונדו טודוס לוס מיימברוס איספארזידוס די ישרא'ל.

לה קאסיעטא קינסטא פואי דיפ'יניטיז'אמינטי פ'ינדאדא; דצורה אי שאול די צ'ינירון לוס פריזינטיס איפ'יקטיז'יס גראסיואס אה סא אילוקואינסא, גראסיואס אה סא פרופאגאנדא אקטיז'ה איליוון איז'יראן [13] אדיראר אל פארטידו קאז'י טודוס סא קורוליג'יאנארייוס. אומבריס אי מוז'יריס. לה אורגאניסאסיוון פרורומיס איקסטראאורדינאריאמינטי. און פ'ינדו גודרו, ציין גודרו קי אצ'אה ייה אג'ונטאדו פאר מאנדארלו אל פ'ינדאדור, טיטמוניאנדולי אנס קי טודו איל פואיז'לו איסטא קאן איל אי קי סימיז'אנטי פ'ינדוס די צ'אלאן קיר ריקואידוס די טודוס לאס קיז'דאליס דיל מונדו אונדי אי ג'ידיוס, אי קונסטיטואיר אנס און גראנדי קאפיטאל אין צ'יסטא די לה מירקידא די גראנדיס איספאנדידוראס די טינינס אין לה טיירה די נואיסטרוס פאדריס.

קינטימיינטן; אלייזא קי נא קי קונסאיה קי איה דיקנדיינטן די איסטי גלוריוז פואיזיר, קי אראציאציה אגורה קונטרה קו פאדרי קי לה עוביז אינקאראדה מיינטריס קו גיקים אין לאס איסקולאס אנטעיגדיאס. איל איסטאדו די אלמה די איסטה נוייה איה קוזה איקסטראאורדינאריז. אלייזא קי מיטייו אה איסטודיאר לה פארטידה די לוס גירנאליס קונסירנאנדו לוס גידיוס איה מילדאדה קון מוגיה אצידיטה.

קי אציאה דיצינידו דבורה? ני אלייזא מיזמו פואליאה דיזירלו. נאדה די פריגיזו אין קו מילאליז; טאנטאס אידיאס לה אקילאדאצאן קי נא פואליאה פרונוקסיאריס פור דינגוס קוזה.

שאול, איל פירציניט נאקיונאליסטה, אציאה פארצינידו אה קונקואיסטאר לוס קוראקונים די טודוס קואנטוס מאנסיצ'וס. צנימין אציאה איגיז די מיזמו אי אונה גיקה אקאמבליאה פואי טינידה אין קו קאזה [10] פרופיו אונדי דיקפואיס די דיקסוקיון פור או קונטרה אונה קוקייטה גידואה נאקיו. טאלה איה פונדאדה.

דבורה אציאה קינידו טודו, קו קוראקון פאריסאיה אגורה ריפוארקי. אלייזא קינטיאה אונה קורטה די קונטינטים אינטייריורה קומו און צאלקאמו אה אונה גראנדי ייאגה; אלייזא ליוראציה; לאס אידיאס קי לי אציאן אקלאראדו; אלייזא אציאה טופאדו איל רימדיזיו.

טיאודור איראיל קי אציאה ריזילאדו. קון קו אינירגיאה די פיזירו איל איספאלאיה קו מוצימיינטו אין איל מונדו אינטייר, קו סקסטיס איה אונקו אין קו גינירו. טודוס לוס גידיוס ריקוס אי פרופיז דיציאן אדיראר אין פאגאנדו און ע ק ל אל אניו.

קו ריזולוקיון איה עומאדה. אלייזא דיציניאה לה מאס ארדיינטי פארטיזאנה די מוצימיינטו די איראיל. אלייזא קוצקטיטואיה אל אמור די גיזו קי לי אציאן אינקולקאדו אין לה איסקולה איל אמור פור איראיל, איל פונדאדור די איסטי מוצימיינטו נאקיונאל, קי לייצה נמציזיזיו.

אלייזא קיזי אקיסטיר אין אונה די לאס ריאוניונים [11] די לה נואיזה קוקייטה, אונדי קוטומיטייו קוס אידיאס אי קי דיקלארו פרוטה אה לייזאר איל קומביאטי, פרופאגאנדאד קון טודוס קוס פואיראס אי אזיר אדיראר אה טודוס קוס קונסיזילאדאטס גידיוס אל מוצימיינטו.

קון מוגיה אליגריאה צנימין אי שאול אפריטארו לוס מאנטס די לה מוגיאה.

מיינטערס לוס 6 אנניוס קי סו איזיה איסטוב'ז איסטודייאנדו, נונקה איל קי דייו
לה פינה די קונטרולאר סו אינסוניאמיינטו. דיל ריסקטו לה אינדיפירינסקייא אינטרי
טודוס לוס ג'דייוס די לה ס'זי'דאל ריינאצ'ה אין מאאיסטרה.

קולו דיספואיס היסו איזיה אציאה טומאלו איל דיפלוס טורנאלו אה סו קאזה,
איל סו אפירסיציי אלגו קי אין סוס אלוס קי איל פראקטיקאצ'ה פוקו מוג'ו, סיגון
אציאה צייקטו די לה קאזה די סו פאלדרי, אילייה דבורה אזיאה לה אינדיפירינטו אי
מיזמו אציאה אימפיסאלדו אה דורלארסי.

איסטו סו אלג'יריאו אי איל דייו די קואלו פינקאר. איסטאצ'ה פריאקופאלדו.
קאזי טודוס ריגריטארון די איסטו. מה לה אינדיפירינסקייא פריצ'אליינדו לה
קונצירסאקיייו טרוקו די קאזיטו.

צנימין קי אציאה פיקאלדו. איל אינטינדיאה אגורה סו ליירו. סוס אמיוגס נו
איזירון קי ריגריטאר, מה אה איל נאדה נו לו קונקולו; אים אינצואילטו אין איסטוס
פינקאמיינטוס קי איל ריסיצ'י און דיאה לה [8] צייצ'טה די און נומצראדו שאלו איל
קואל אציאה סינטידו לה קונצירסאקיייו די צנימין און איל קאפי.

לוס דוס קי דיירון ציין פריסטו אה קונקסיר; אין פוקאס פאלאצ'ר[א]ס אילייוס
קי אינטינדיירון, אי קונציינרן קי דיציאלו לאצ'וראר ג'ונטו אה דיספירטאר לוס
קוריליג'יונארריוס די סוס איספ'ואנייו אי קריאר איל מוציימיינטו נאקיינאל
אינדינספינקאצ'לי אה לה איגזיסטינסקיה די לה נאקיייו ג'ודיאה.

לה קארגה לה מאס פינאדה קאליאה סוצ'רי צנימין קי ציינאה אה קומצאטיר
אדיינטרו די סו קאזה מיזמו.

איל אימאצינאצ'ה לה קארגה ציין דיפיג'ילי. מה נו קי דיסקוראצ'ה. איל
קי פרוקוראצ'ה ג'ורנאליס ג'דייוס אי לאס סופיריאנקאס דיל פואיז'לו ג'דייו קי
אטראס טיימפו אה איל מיזמו נו לי טרוקאצ'אן אי קי איל מילדאצ'ה אה אלטה בזו,
קומינטאנדולאס איגואלמינטי, אימפיסאלרן אה טיגיר און איפייטו סאלוטארריו.

איל איספריטו די לה ז'וצינה דבורה איסטאצ'ה איזוטאלנדו קואנדו אינסופיטו
צידו לה טריקטי נוצי'דאל די לוס פרוגרומים די קישיניצ אין רוסיה, סו קורלאסון
[9] אגורה צאטיאה; אילייה דובייאצ'ה, סו דימאנדאצ'ה, סו אילייה, איזיה די און
ג'דייו, דיציאה אלדורייארקי די לאס סופיריאנקאס די סוס אירמאנוס...

פי'אי און פי'אירטי פלייטו אינטיסטינו; אילייה איסטאצ'ה רונז'אנדוקי פור איסטו

איל אור כיון איסטה פרוספיראנדו; קום מיימזרוס זאן אומינטאנדו קאלדה דיאה; לה אורגאניסאקיוון קי לי דימוס קי אזי פארפיקטה; דיצימוס איסטאר קונטינטוס אי ציון קונטינטוס.

מה נו קאג'י קונסידיראר נואיסטרו דוציר קומו ייא איסקאפאלו דיצימוס קורציליאר אה קי לה אגודה צ'אליה די מאס אין מאס פרוספיראנדו. די איסטאר קוצ'רי נואיסטראס גוארדיאס אי די אינטירציניר קון טודאס נואיסטראס פואיטאס איל קומיטאלו סי [5] פור אונה ראזון או פור אונטרה, קיירה ריפזיאירסי דיל איליחל-כיוניסטו: נואוטרוס פונדימוס לה קוסיטה פור איסטי איליאל אי דיצימוס צילאר אה סו פרוספיראמיינטו. נאלה נו צ'ה פואדיר דיטינירמוס סיינדו איל כיוניסטו איס אונה אורציה קוצלימי אלה קואלה טודו גידיו דיצי אדיראר פור לה סאלצאקיוון די נואיסטרו דיזגראסויאלו פואיצ'לו אי די היי פור לה סאלצאקיוון די קאלדה אונה אין פארטיקולאר.

קאצ'אלה אייר 5673, הבן יאודה

[6] דבורה

נוב'ילה

איליגאנטי, נו אמאנדו קי לוס לוקס אי קום פלאקיריס דצורה, איז'ה די אונה נובלי פאמילייה גידויה, אצ'יאה ייא איסקאפאלו קום איסטודיוס אל קוליגיו די לאס קוריס.

קומו ציון סי אינטוינדי, נאלה אין אילייה אזיאה ציר קי אירה איז'ה גידויה. לה אינסטרוקטיוון ריסיצידה אין לאס איסקולאס קונגריגאניסטאס אזין אמאר מאס מוג'י אה גיזו קי אה משה.

סו פאלדי צנימין, און צ'ואין גידיו, נו קי דוצ'דאצ'ה ני מינוס די לה קולפאציליטה קי פיגאצ'ה קוצ'רי איל, די אציר איליז'אלו סו איז'ה אלטראמינטי די לו קי דיציאה די אזיר. לי פאריסיאה קי אגורה טודו סי דיצי די פראנקיאר. קאלילה אקולוטאמינטי אבאנדונאר לוס ארוזס צייזוס אי אדאפטאר לה מאנירה די ציציר די לאס אונטראס נאסיוניס; אי איל, באזאכ-[7] דוקי קוצ'רי איסטו, אינציאו סו איז'ה קומו אינטירנה אה לה איסקולה די לאס קוריס.

דבורה

[3] פריפ'אס

מי קארו שמואל:

טו אקולדאס אנטים די לה פינדלאסיוון די נואיסטרה סוקייטה, לה דיסקוסיוון, אורזיוזה טיכילה אינטרי נזוטרום דוק? איל קאלודו נאסיונאל: שלום אי לה לינגואה עבריהה איראן לאס קאזאס די נואיסטרו דיכאטי. טו סוקטינאס קון מוג' קאלאנטור קי נא קאלי קיר מוג' עבריאליזאנטי אי קי קון שלום נא קי דיצי קאלודאר טודה לה אורה.

אי ציון! קי קאמינו די איסטונס פין אוי? קי קוזה פורצינו אין טי דיספואיס די אקיליה ציינפאזאנטי דיסקוסיוון? פראנקאמינטי יו נא טי פואידו ריקונסיר. מוג'אס ציוס מי דימאנדו סי קום איל מיזמו די איסטונס. קואלקי קוזה דוב' פאסארכי אין טו איסירי אינטיריור, פורקי מי איספאנדיראס לה מאנו קאלודאנטי קון נואיסטרו פריסיוו שלום אי אינקוראזאנטי אה מיטירמוס ג'נטו אלה אוצ'יה אי דיספירטאר אין נואיסטרום קוריליזאנטיאס איל סינטימיינטו נאסיונאל.

[4] ליוו נא דימאנדאצ'ה מיז'ר. דיזדי טיימפו ליוו צושקאצ'ה און קומפאניור, איל קואל טאדראצ'ה אה אזירקי ציר, מה אין פין טו טי דיצידיטוס; אינג'ונטוס קאמינימוס, אינג'ונטוס לאזירימוס; אה נזוטרום דוק מוס אג'ונטימוס אונט צראצ'וס מאנסיוס, צייזוס פארטיואנוס דיל אידאל ציוניסטו, אי פארצינימוס אנקי אה פינדלר נואיסטרו אמאלו "אור ציון".

קי לאזיריאס! קי ספיריאנאס נא דוצימוס קומפורטאר! נואיסטראס גיקאס פיזיריאס קי רומפיון דילאנטרי איסטה אימינסה פינייה קי איס לה אינדיפירינסייה, מה אלה פין מוזוטרום פארצינימוס, דילאנטרי איל סוקאסו טולאס לאס ספיריאנאס קי אימבאראן.

* Traemos a continuación la copia del original de la novela *Débora* escrita en aljamía. Con el propósito de ser lo más fieles posibles a la edición, hemos señalado en corchetes cuadrados el número de página según la publicación original.

BIBLIOTECA DIGITAL DEL CIDICSEF